

GAZETA TRANSILVANIEI.

Gazeta este de 2 ori: Mercuria si Duminica, F61'a, candu concedu ajutoriale. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl., pe 1/4 3 fl. v. a. Tieri externe 16 fl. v. a. pe unu anu séu 3 galbini mon. sunátoria.

Anulu XXXIII.

Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de fiacare publicare.

Nr. 21.

Brasiovu 26/14 Martiu

1870.

MONARCHIA AUSTRO-UNGARICA.

Transilvania.

Brasiovu 25 Martiu 1870.

Cá se ne sprijinim si cu date autentice cele reflectate in numerulu trecut in caus'a honvediloru si a modului de colecte, in parte fortiate si stórse si dela romani si dela comunitatile romane, publicam mai antaiu urmatória corespondentia:

„Domnule Redactoru!

Cu ocasiunea asentarei in lun'a trecuta — la Olpretu prin d. vicespanu alu comit. Solnocului interioru s'au facutu provocari la „quasi libera contribuire pe séma bandei honvediloru“. — Notarii comunali au fostu constrinsi a subscrie si din partea fiacarei comune cate 3—4 fl. v. a. fara scirea si invoirea comunelor. — Acesti bani — parte s'au incassatu si administratu judiloru procesuali, — parte suntu in restantia, — dara comunele suntu din partea dniloru judi cercuali amenintiate cu terorismulu ecsecutiunei; — asia dar' poporul e fortiatu, e silitu si prin ecsecutiune — de buna voia? a contribui la band'a unei institutiuni, a carei nume in poporu insufla ingrigire — aducundu si aminte de anulu 1848/9. — Astfelu se intempla, Dle Redactoru! Poporul de multe ori e constrinsu a contribui la astfelu de intreprinderi „de buna voia prin fortia“ — Óre d. vicecomite alu comitatului acestuia, candu ar' fi provocatu din partea romaniloru a face o colecta in favórea si folosulu natiunei romane, — precum, pentru fondulu unei academii de drepturi in limb'a romana, a unui teatru nationale romanu, — face ar' ceva?! — Nu mai credemu — ca-ci vedemu, ca totu ce e romanu ori in folosulu romaniloru nu le vine la socotéla, — dara pentru scopurile loru —, pentru fala si trufia unguiloru — ieau, tragu si bucatu'a din gur'a bietului romanu!

Pana candu totu asia? Candu se voru satura odata a totu róde din sudórea romanului? — Candu voru inceta a despoia pe bietulu romanu si de celu din urma cruceriu in interesulu loru egoisticu suprematicu? 4—5 sute de ani inca totu nu li a mai ajunsu!?

De siguru comunele romane, fiindu provocate — si tienendu adunari comunali — nu ar' fi votatu, nici contribuitu de buna voia — la astfelu de intreprinderi, — dara asia fiindu fortiate — se potu desbraca pana si de celu din urma cruceriu. Ulceorulu inca merge numai pana odata la apa. —

De langa Somesiu in 5 Martisioru 1870.

Georgie Crisianu.“

Cumca casulu acest'a nu e singuritu pe locurile acele, ci mai petutindeni — si póte inchipuf verucine; dar' déca respectivii inteligenti nu s'ar lenevi a luá condeiulu in mana la ori ce casu de asuprire fortiate si nelegala, amu puté compune o intréga statistica de asemeni esactiuni dela bietulu poporu romanu, pentru a ajutá interesele pure maghiare.

Se luamu de ecsemplu numai decisiunile adunarei comisiunei comitatului Turd'a, tienuta in 14 Martiu si vomu vedé, ca maghiarii de acolo ajutati de regimulu maghiaru — si voru redica, — chiaru si scóla reale, dotata parte mare si din sudórea romanului, care nu are in Turd'a mai nici unu institutu de crescere, dar' se procedemu dupa ordinea

obiectelor desbatute si decise in aceea adunare dupa referad'a lui „K. K.“.

Dupace comitele supremu Georgiu Kemény deschise adunarea cuartalitia a comisiunei comitatului, in care accentuá intre altele necesitatea ajutorintii honvediloru si a adunarii ajutorialoru pentru cas'a de invalidi honvedi si pentru ajutorintia celor lip-siti de ajutoria dintre honvedi, precum si pentru band'a musicale a honvediloru si provóca adunarea la imbraciosiarea propuselor, adunarea de comitatu, cea maiestrita compusa mai numai din unguiri, indáta decise, cá se se puna la cale si se se midiulócésca pentru band'a honvediloru colecte prin ajutoriulu judiloru procesuali séu solgabirei, cum se facú la Somesiu.

Totu deodata pentru cas'a de scutire séu de refugiulu honvediloru s'a ordínatu in asemenea modu colecte prin solgabirai se intielege, ca prin tóte satele; comitele supremu facú inceputu cu 100 fl.

Aceste colecte cu buna séma se voru face numai pentru honvedii maghiari, inse totu prin stórcerea si a pupgei romanului, dupa analogia ce o veduramu la Somesiu. Éca dar' si la colectele maghiare facute in folosulu specificu maghiaru romanii au dreptu la pretensiuni cuvinite pentru sacrificia. Cruceriuulu romanului se se compute dara pentru ajutorirea veduveloru si a orfaniloru séu a aparatoriloru tronului dela 48—9 remasi mai multi neputintósi din eroic'a lupta. Unu gravamenu acest'a, care striga respaltire in ceriu si tragere la tribunalulu eternei justitie pe pamentu si la opiniunea publica. —

— Comitele supremu mai presenta adunarei unu decretu dela ministeriulu de interne, prin care intaresce ministeriulu cererea comisiunei comitatului Turdei, pentrucá se se arunce cate unu cruceriu pe fiacare florinu de contributiune pentru didirea unui edificiu la scóla reala infiintandu pana va veni sum'a la 10.000 fl. si acésta in intregu cerculu inferioru alu comitatului. Aici dara se prevede maghiarulu cu aruncu pe contributiune pentru o scóla reala, inse nu fara stórcerea pungii si a romanului, si apoi scóla reala maghiara romanului nu i folosesce mai nemica, pentrucá nu póte invetia scientie reali in limba straina, pana candu nu va invetia cate 4—5 ani numai limb'a maghiara cá se póta apoi pricepe catva prelegerile. Óre n'a fostu nici unu romanu in adunarea aceea, cá se reflecte, cá cruceriuulu dela romanu se se adune pentru una scóla reale paralela in limb'a romana séu una alta deosebita pentru romani.?! — Éca absolut'a si urgent'a necesitate a punerei in lucrare a punctului 1 din program'a dela Turd'a lit. a) si dupa elu celelalte, déca nu voimu se remanemu totu ignorati si tacsati: O vos non vobis vellera fertis oves! —

Teiusiu 13 Martiu 1870.

Multu On. Dle Redactoru!

Desfasiurandu in un'a din Dominecele trecute, starea nefericitoru Tofaleni inaintea poporului adunatu in beseric'a nóstra greco-catolica — si indemnandui — cá macaru cruceresce se adunamu si noi ceva spre ajutorirea acelor victime nefericite — in dóue Domineci s'au si adunatu nesce cruceri — in sum'a de 1 fl. si 70 cr., langa cari mai adaugundu 50 cr., dela dlu docente si 50 cr. dela betranulu tajca dsale — si dela subscrisulu 1 fl. v. a. —

in totu sum'a de 3 fl. 70 cr. — amu onóre a vii transpune roganduve sei adresati si transpuneti si mai departe. —

Esactiuni. Totu cu acesta ocasiune vinu a ve face inca o intrebare: — Sciti Dvóstra de reclamele ce se facu spre a se liberá cineva dela militia? — Este in acestea unu punctu fórté batatoriu la ochi, — pre langa col'a familiaria si atestatele ce le da antistia comunale — mai au lipsa bietii reclamatori inca si de o suplica — reclamare in sensu strictu. Intrebu si inca cu tóta staruintia — cine e datoriu (indatoratu respective) a face aceste reclame ori suplice ale reclamatoriloru? Si catu are de a pretinde pentru densele? Pre la noi bietii ómeni ambla cu septemanele de capu necagiti — ca-ci dlu jude cercuale nu vrea se primésca in man'a sa, séu nici macaru se se uite pe o atare suplica de reclamare — de nu o va fi facutu — respective adjunctulu dnii sale (ca-ci dnialui . . .) pentru care lucru — bietii ómeni reclamatori au se platésca de 3 pana in siese ori, cate sjere contine reclamarea, si mai multu de 10—14 fl. v. a. bietii ómeni! — Óre pana unde se voru estinde marginile acestei stari esceptionale? — Vedi Dle Redactoru de va fi cu potentia se afle unu resunetu acésta modesta intrebare*). G. S.

„Wie lange noch?“ (Pana candu?)

Sub acésta intrebare publica „Osten“ unu articulu in Nr. 12 catu se póte de imputatoriu. Dupa ce adica referéza, ca Col. Tisza a strigatu deputatoriloru romani in dieta — candu vrea a midiulóc si pentru natiunea romana vreunu ajutoriu de cultura in bugetu — facundu gura mare: „ca in Ungari'a nu se mai afla alta natiune decatu cea maghiara, si déca romaniloru nu le place acésta, potu emigrá in Romani'a“ —; dar' apoi tóta diet'a fara osebite de partita a urluitu cu Tisza aprobandui cele dise. Aici intréba, ca-ce au intreprinsu deputatii romani facia cu batujocura acésta aruncata asuprale in faci'a intregi Europe? — Nimica, ci -si pregatescu celulaltu obradiu pentru alta lovitura, ce le va veni fara indoieála, apoi aici ne apostroféza amaru dicundu, ca i se pare, ca romanii vreu se arate lumei, ca in Austri'a se afla unu poporu, care póte mai multu suferi si póte pórtá unu jugu mai gravu, decatu tóte celelalte popóra. Aici adauge o epifonema: „Ce ambitiune marcabile acésta!“ — Si in fine le indrépta intrebări, ca pana candu mai voru a da lumei spectaculu acelu rusinosu de deputati, cari sacrificia prin politic'a loru cea orbita nu numai drepturile nationale, ci si onórea natiunei?

La acestu articulu nime nu are dreptu a respunde, decatu respectivii. Noi numai catu mai intrebam pe scriitorulu, ca de ce n'a consiliatu si pe sasi, cá circumspecti, se faca perghia la parasierea dietei? Romanii sciú, ca maghiarii au curagiu numai, pana unde le concede Austri'a si regele; rusinea dar' o aruncam pe cei ce potu se dove-desca Europei tractare de civilitate européna cu unu poporu atatu de alipitu, a trai in concordia la una si aceeași masa cu maghiarii, dar' la usia nu mai

*) Unele esactiuni cá acésta ma si alte nelegiuri trebuie aduse cu documente si inaintea congregatiuniloru municipali séu de comitatu si orasiu si satu si acele se sterpésca abusurile, celu pucinu alta data. — R.

multă! Judece apoi Europa, ca cine merita scutul constelațiilor pentru civilizația europeană, cei ce suferu, ori cei ce produc și îndura suferințele!

— Min. cislaitanu numai ce se va da preste capu. După ce se țin un consiliu ministerial în prezența Mai. Sale, în care nu se învoia nici ministrii între sine în privința reformei electorale, Giskra -și dăde érași dimisiunea. — Polonii ținându adunare de clubu cu toate respingerile în debaterile rezoluției încă totu n'au decisu a parasí Reichsrathulu; numai cându li se voru tăia toate firele speranței, voru parasí senatul și după densii slovenii. — Tirolezii nu se mai întorc, și poporul nu reclama pentru alți alegatori, atatu le e de dragu și senatul centralistic, cu toate, ca -su nemti. —

Cuventarea fericitului Ioane Cucu în cauză teatrului romanu,

ținută în ședința dela 11 Februaru a camerei deputatiloru.

(Capetu.)

Aici trebuie se spunu apriatu, — ca-ci vreu se fiu sinceru — ca ar' fi foarte de doritu și necesariu, că elementulu maghiaru, carele posedea înca și astadi órecari drepturi de suprematie față cu celelalte nationalități, se renuncea, în interesul patriei, la acele prerogative (se audim!).

Imperatul Iosifu traí pentru una idea puternică, pentru ideea de a germanisa toate popóarele sale; dar' tendințele lui fura nimicite în toate direcțiunile, cu toate, ca potu se afirmu cu siguranță, cumca nici unu domnitoriu dinaintea lui séu după elu n'a doritu cu mai multa caldura fericirea popórelor sale; dar', de alta parte, credu, ca nici unu domnitoriu n'a necunoscutu mai tare drepturile popórelor sale că tocmai imperatul Iosifu (e adevératu! în stang'a).

Asia este, onor. camera, deca, condusi de consideratiunea ecuitatii și chiaru radiemându-ne pe legi positive, redicam vocea noastră în favorulu egalității, éca, dlu deputatu Jankovits și alții vinu și ni arunca, ca facem cestiune de nationalitate. Deca tacem, atunci damu ocaziune pentru insinuațiuni și mai periculoase (se audim!). Cestiunea de nationalitate a produsu, în trecutulu celu mai de aprópe, una crize în ministeriulu din Vien'a, cându minoritatea acuzá pre majoritate, pentruca nu inventa una asemenea modalitate că și cea inventata de guvernulu din Ungari'a, unde nationalitățile petrecu una viața de paradisu! (strigari din partea maghiarilor: asia este!) ba unu amicu alu intereselor Ungariei, precum este diariulu „Neue freie Presse“, merge și mai departe și dice, ca guvernulu lui Andrásy a reesitu a cumperá pre una parte din factorii nationalitatiloru și a intimidá pre cealalta parte (sgomotu în drépt'a).

Mie inse, onor. camera, -mi place a nu crede, ca vreunulu din reprezentantii de aici ai natiunii romane se se lase a fi cumperatu; deca se afla inse unde-va și atari ómeni fara consciinta, apoi ei nu impórta multa, ca-ci densii voru poté fi cumperati de toate guvernele; dar' ca noi, acei ce suntem aici, condusi de cele mai sincere intentiuni patriotice, nu suntem intimidati, cutediú s'o afirmu cu tota rezoluțiunea (aprobare în stang'a estrema. Sgomotu în drépt'a).

Aruncandu privirea mea, onor. camera, asupra ședinței din 14 Novembre a sesiunii trecute, în carea s'a pertractatu proiectulu de lege pentru ajutorarea teatrului nationalu serbescu, cu toate, ca atunci nu faceam parte din acésta camera onorabilă, totusi m'asiu poté provocá la întregu cursulu discutiunii, precum l'amu cetitu în diarie, — m'asiu poté provocá la Franciscu Deák, onor. deputatu alu cetatii interne din Pest'a, la condeputatii mei, Nyáry și Ivánka și la alții, cari purcesera înca și atunci, în respectulu acest'a, din principiulu ecuitatii. Este adevératu, ca nici romanii nici serbii n'au înca teatre; dar' chiaru fiinduca nu le au, trebuie create (sgomotu).

Romanulu cultu si liberu, serbulu cultu si liberu nu potu se fia periculosi pentru maghiarulu cultu si liberu. Si aici -mi vine în minte cuventulu ce unu barbatu dintre cei de frunte ai continentului adresá în 1848 principelui Metternich (în Vien'a) contra tendințelor germanisatórie; acelu barbatu a disu „Lasati-ne se fimu poloni și boemi, și vomu fi buni austriaci; dar' deca veti voi se ne faceti austriaci, noi vomu remané și atunci poloni și boemi!“ Permeteti-mi, onor. camera, se aplicu asupra reportelor noastre acésta afirmatiune și se

ve regu, onor. camera, se ni concedeti, că se remanem romanii și serbii (voci: Pofiti numai, pofiti!) și noi vomu fi patrioti buni; deca veti voi inse se ne faceti cu sil'a maghiari, noi totusi vomu remané romanii și serbii! (Aprobare.)

Dela crearea legii de nationalitate, cându mai multi onor. membri ai camerei desvoltara nesce pareri inspirate de una adevérata întieptiune de statu, de atunci și pana astadi cetatiani Ungariei s'au învutitu cu esperiențele unui anu. Amn vedutu progresele vietii sociale în giurulu nostru; amu oserbatu și oserbam înca miscamentele mari de nationalitate în partea dincolo de Lait'a a imperiului, din cari avem se invetiamu, ca trebuie se nisumim a ne întielege unii pre alții din toate respectele, se procedem cu încredere unii față cu alții și se ne sprijinim unii pre alții. Acésta ni-o dicta întieptiunea politica de statu, carea íea în consideratiune nu numai diu'a de astadi, ci -și aduce aminte și de éri și calcula și pentru diu'a de mane, cu unu cuventu, întieptiunea politica, carea invétia din esperiențele trecutului și pune temeiulu pentru unu venitoriu stabilu (aprobare).

În urm'a acestor'a, onor. camera, eu votezu cu tota curatiunea animei mele sum'a de 62.000 fl., séu, după statorirea comisiunii finant., 59.000 florini în favorulu teatrului nationalu (maghiaru); credu inse, ca este cu totul ecuitabilu, că atunci, cându votam din contributiunea comună a țerei ajutoriu pentru promoverea culturai elementului maghiaru, se ajutoram în asemenea proportiune și scopurile de cultura ale celorlalte nationalități.

Eu nu credu, onor. camera, se se afe, ca-ci ar' fi lucru foarte durerosu, deca s'ar aflá în acésta camera numai unu singuru deputatu, carele se nu cuprindia importanța, ecuitatea și justiti'a principiiloru ce avú onóra a le desfasiurá. — Dreptu-ce, recomendu atentiunii onor. camerei motiunea facuta de condeputatulu meu Iosifu Hodosiu. — „Fed.“

Dela diet'a Ungariei.

Reservandune publicarea cuventariloru deputatiloru romanii din ședințele trecute, trecem la ședința din 15 Martiu, în care se desbatú asupra extraordinariului ministeriului pentru apararea țerei cu: 205.900 fl. și 1 milionu remasu din an. 1869, cu totul se și primi 1,205.900 fl.

După acésta se luá înainte cestiunea fiumană, decidenduse, că ministeriulu se fia imputeritu a introduce unu provisoriu, numinduse în loculu comisariului unu gubernatoru; ministeriulu se primésca și conduca administrarea cetatii și a districtului Fiumei, éri comitatulu Fiumei se lu predé gubernulu autonomu alu Croatiei dispunendu gubernulu și în privința cauzelor comerciale și marine.

În ședința din 17 se asiédia bugetulu dietei pentru lun'a lui Martiu priminduse cu 79.443 fl. 8 cr. v. a. După acésta se ceti proiectulu comisiunii pentru înmultirea civilistii regesei și unele alte obiecte. —

În ședința din 18 se referira despre 105 petitiuni decidenduse, că se se dè la ministeriale de specialitate.

Min. de finantie fú provocatu din partea dietei, că se **oserbeze acuratu legile**, care le a interpretatu falsu, luandu aruncaturele pentru desdaunarea pamentului și dela cei ce didira case noua în Pest'a, pre cându după legea din 68 toate casele nou didite suntu libere de contributiune pe timpul determinatu.

La vreo 5 petitiuni ale jidaniloru se decide, că se nu se ececuteze conclusele congresului israelitu prin aplicare de midiolóce ececutatórie din partea statului, ceea ce se și primesce, după ce Franciscu Deák vorbí, „ca statulu n'are dreptulu de a ținé în unire desbinarile dogmatice prin midiolóce de sila“, pentruca nimenui nu se poté face sila în lucrurile credinței și nime nu se poté sili a indeplini vreo afacere relegiósă, pre care nu o vré. — S'a primitu și proiectulu de pensiuni pentru organele regimului centrale dela 1848 pana 1867. —

În ședința din 19, Danila Irányi pune înainte camerei dóue proiecte de lege despre institutiunea celoru adulti séu crescuti și despre desființarea pedepsei corporale prin școlí. Ministrulu

de finantie Lónyay aduce unu proiectu de lege despre mesuraturele catastrale și anuncia, ca primele monete unguresci de aur de cate 4 și 8 fl. cu anul 1870 se afla tiparite și arata mustra în camera. — De aici se pertracta proiectulu pentru a se mari civilist'a regelui la 3,650.000 pe restimpu de 10 ani, care se și primi sub numire civilist'a regelui, după unele opusetiuni ale stangei. —

Vien'a 18 Martiu. (Correspondința originală.) „Patrudieci de mii de martiri cauta la noi. — Confusiunile cislaitane. — Duelulu Bourbon-Montpensier. — Dela conciliu.“ Foile locale de séra, publica cu satisfaciunea propria inamicilor nostri politici, diferința nascuta în sinulu clubului deputatiloru nostri nationali din Pest'a. Publiculu romanu este informatu, despre acestu incidinte, prin organele nostre și cu deosebire prin energie'a procedere în acestu punctu a „Federatiunii“. Departe de a atacá onóra clubului nostru nationalu în genere și fara a avé catu de pucina indoiéla în trecutulu și bunele intentiuni alu fiacaruia membru în specie, totusi ne punem întrebarea, deca decisiunea majoritatii clubului pentru primirea respective sprijinirea propunerii lui Ivánka, relative la pensionarea honvediloru, atatu din punctu de vedere nationalu, catu și politicu, au fostu acea corecta séu celu pucinu oportuna? Cu cea mai deplina liniste a sufletului nostru trebuie se marturismu, înainte de toate, ca nu. Nu este oportuna, nici nationalu. Cine au petrecutu trist'a tragedia a aniloru 1848—49 și au vedutu, ce barbarismu s'a ececutat și în ce modu s'a masacratu poporul, fara catu de pucina misericordia, va întielege, ca ce simțiminte poté se însufe poporului honvedismulu. Întrebam daru, este óre detorința noastră patriotică, este nationalu, a premiá crudelitatile comise contra noastră? Honvedismulu -și au pastratu una pagina prea trista-sangerósă în istoria noastră nationalu, decatu că se merite ajutoriulu, sudóra noastră și a númerosei multimi a orfaniloru rapiti de scutul parintiescu!

Fara a ne demite, precum amu disu, în combinatiuni audace, mai voim a atinge unu singuru punctu. Totu romanulu sustiene, ca lupt'a noastră din 1848—49, nu au fostu una lupta de pasiune, ci lupt'a principiiloru eterne, una lupta de dreptu, patria și tron; prin aceea dar', ca noi acordam recomense séu pensiuni inamicilor nostri, resulta ca necesitate logica, ca noi însine desaprobam trecutulu nostru, prefacem virtutea în crima, întórcem și falsificam faptele istorice, în contra careia totdeun'a trebuie se protestam. Asia se ar' poté dar' întâmplá, că mane-poimane unu Rössler se vina a ne demonstrá din ins'a -și neconsecința noastră, ca nu noi amu luptatu pentru dreptu, ci contra dreptului.

În casulu celu mai favorabilu, una procedere analoga cu cea din cestiune, ni se ar' poté considerá numai că unu actu de animositate din partea noastră. În politica inse nu ecisite animositate și cine crede acésta se insiéla. Apoi nu e nici la rondulu nostru și nici convenabilu cu legitimele nostre aspiratiuni, că noi se acordam animositate acelor'a, cari findu stapanii nostri, ne au calcatu și ne calca în tota diu'a drepturile nostre în modulu celu mai arbitraru.

Acestea suntu motivele, din cari amu trebuitu se purcedu la dejudecarea incidintelui presente și fara óre-care ostentatiune trebuie se marturisescu, ca dlu Stanescu au fostu la înaltimea misiunii sale, cându au strigatu colegiloru sei: „Patrudieci de mii de martiri cauta la noi, ei pretindu satisfaciune!“ Si generatiunile viatórie voru sci multimi dlu Stanescu a fi espusu și caracterisatu, în modulu celu mai eclatantu, istoria revoluțiunii din 1848—49 în una singura sentința.

Confusiunile cislaitane totu încă nu voru a se complaná. Regimulu purcede cu una temere, ba ffica și cu multa finetia politica în resolvirea „resoluțiunii galitiane“ asia, încatu se pare, ca i lipsece voia sincera de a desface acestu nodu complicatu; apoi pretinde a i se dá garantii pentru casulu, cându Galitiei i se ar' concede pusetiunea esceptionale pretiusa în rezoluțiunea galitiana. Organele cehice din contra vedu în acésta procedere numai una manevra fina politica inaugurata cu scopu, de a seduce pre ablegatii poloni, că se remana în senatul imperiale, ca-ci esindu acesti'a, senatul numai poté fi decisivu; de acea opusetiunea boema, prin organele sale, profitéza de tenacitatea regimului și pretinde a fi deplinu justificata înainte lu-

